

و تأثیر آن در بارسلون عثمانی و زبان ترکی

نوشته: یعقوب کنعان نجفزاده
ترجمه: عبدالعلی لیتوانی

بدستور سلطان بایزید دوم، «ادریس بیاتیس» کتاب «هشت جنت» را که محتوی تاریخ عثمانیها است بزبان فارسی نوشته است.
گذشته از این بسیاری از سنگ مزارها و نوشته‌هایی که در کوچه و بازار بچشم می‌خورد و حتی نوشته‌های سکه‌ها اغلب بزبان فارسی بوده است.
در تربت سبز و مسجدی که بدستور سلطان محمد چلبی پسر ایلدزم بایزید احداث گردید سلطان محمد چلبی دستورات این شعر را برای پدرش بنویسند.

«پنداشت ستمگر که ستم بر ما کرد»
«برگردن او بماند و بر ما بگذشت»

درمهر «ناسوح پاشا» صدراعظم سلطان ابراهیم نیز این اشعار را به چشم می‌خواند.

ای بار خدا بحق هستی
شش چیز مرا مدد فرستی
علم و عمل و فراخ‌دستی
ایمان و امان و تندرستی

و در مهر مراد پاشا صدراعظم سلطان احمد اول و یا سلطان محمد چهارم این شعر نوشته شده است.

خدایا تو بگشای بر من دری
که منت نخواهم من از دیگری

دیوان معروف سلطان سلیم هم شاهد زنده و مدرک

هنر مردم

اگر بخواهیم در زمینه تاریخ، ادبیات، هنرهای زیبا و جغرافیای ایران و فرهنگ عامه و آداب و رسوم مردم ایران بررسی نمائیم قبل از هر چیز باید زبان مردم آن سامان را که «فارسی» نام دارد یاد بگیریم. اکنون قریب به ۲۵ میلیون نفر مردم ایران و تعداد زیادی از مردم سایر ممالک مانند افغانستان، عراق، پاکستان، هندوستان، قفقاز و تاجیکستان یعنی بیشتر از ۵۰ میلیون نفر به این زبان سخن می‌گویند و بفراگیری و خواندن و نوشتن آن مشغولند.
در این مقاله تأثیر و نفوذ زبان فارسی را در ترکیه، در چهار بخش جداگانه (دوره آغاز کار عثمانیها، امپراطوری عثمانیها، دوره مشروطیت و دوره جمهوریت) مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

۱- تا فتح استانبول بدست سلطان فاتح محمد دوم زبان رسمی دربار عثمانی، و بعدها نیز زبان رسمی دولت عثمانی فارسی بود. از مطالعه کتاب معروف «منشآت سلاطین» تألیف «فریدون بیگ» چنین استنباط میشود که مکاتباتی که مابین سلطان عثمانی مؤسس سلسله عثمانی با علاءالدین کیقباد سلجوقی، ایلدزم بایزید با تیمور لنگ و جم سلطان و برادرش بایزید دوم بعمل می‌آمده همه بزبان فارسی بوده است.

هر دود که بالا رود از سینه چاکم
ابری شود و گریه کند بر سر خاکم

سلطان فاتح محمد دوم بعد از فتح استانبول، وقتی که می‌خواست به کاخ «بلاکونا» وارد شود شعر زیر را گفته بود.

بوم نوبت میزند بر طارم افراسیاب
برده‌داری میکند در قصر قیصر عنکبوت

دیگری است در تأیید ادعای ما .

۲ - سراسر ادبیات دیوانی دوره عثمانیها را ترکیبات و کلمات فارسی پر کرده است (کسانی همچون نغمی و باقی و ندیم . . . .)

اواخر امپراطوری عثمانیها و اوایل دوره مشروطیت یعنی دوران ادبیات جدید و فجر آتی دلیل و نمونه دیگری است .

شادروان سلیمان نظیف و دکتر عبدالوهاب جودت طی مقالات بسیاری در نشریه اجتهاد و دکتر رضانور در تاریخ ترک ، و « یعقوب قدری کارا عثمان اوغلو » سفیر کبیر سابق ترکیه در ایران طی خاطرات خود که در روزنامه جمهوریت منتشر شده عموماً چنین اظهار نظر نموده اند .

۳ - زبان فارسی در زمان عثمانیها به دربار نفوذ کرده بود ، ادبیات بزبان فارسی بود ، زبان مزبور زبان رسمی دولت شمرده میشد . مکاتبات رسمی و دولتی بهمان زبان بود . زبان فارسی و ادبیات ایران در زبان و ادبیات عثمانیها اثر عمیقی به جا گذاشته بود و فرهنگ نمونه انتخاب شده بود .

۴ - مدتها بود که در مکاتب و دارالفنون (نام سابق دانشگاه) و در کلیه مدارس عثمانی و ترک زبان فارسی به محصلین آموخته میشد و گلستان سعدی در کلاسها تدریس می گردید . ولی امروز فقط در انستیتوی شرقیات وابسته به دانشکده ادبیات و بعضی از مدارس دینی زبان فارسی را به دانشجویان می آموزند .

اکنون تعداد زیادی از اسامی بزبان فارسی است و میتوان گفت هزاران کلمه فارسی در زبان ترکی وجود دارد . مثلاً : توپخانه - چراغان ، جهانگیر ، بیمارخانه ، نوشهر ، لاله ، گل ، بلبل ، بختیار ، پیاز ، مژده ، رنگ ، آسایش ، ترازو ، سرپست ، ساز ، شاید ، ناز ، پرهیز ، زبیر ، چرا ، هفته ، چهارشنبه ، پنجشنبه ، پیغمبر ، بیکار ، بستان ، سرکه ، باغچه ، سوزان ، نادیده ، آگه ، پرتو ، نهال ، نهاد ، شناسی ، بسته ، پیشرو ، جاوید ، بلند ، مزین ، نوزاد ، زلاله ، ارجمند ، فرخنده ، نوین ، خداوندگار ، چهارچوبه ، آبست ، پیچامه ، آبدستخانه ، آتش ، مهبازه ، روزگار ، مهتاب ، آینه ، تراش ، پیشین ، نالبد و غیره . . . . .

میتوان گفت زبان فارسی تنها ، در زبان ترکی مؤثر نبوده است بلکه سایر زبانها نیز از تأثیر این زبان برکنار نبوده اند ادیشر نویسنده معروف عرب که « مسیحی » بوده در یکی از آثارش که در سال ۱۹۰۸ منتشر شده است مدعی است که در حدود ۲۴۰۰ کلمه خارجی در زبان عربی وجود دارد که اغلبشان فارسی است و یا بعضی کلمات در زبان انگلیسی و آلمانی یافت میشود ، که از زبان فارسی گرفته شده است مثلاً :

ترکی	فارسی	انگلیسی	آلمانی
Baba	Pedar	Father	Vater
Anne	Madar	Mother	Mutter
Kiz	Dohter	Doughter	Tochter
Kardes	Beradar	Brother	Bruder

این توضیحات را آقای کورش مهر آوند که در زبانشناسی تخصص دارند لطف فرمودند :

اگر برای بحث فیلولوژی يك حرف صدا دار voyelles را در نظر بگیریم - پس توجه ما به حرف بی صدا consonnes معطوف می گردد . تبدیلات حروف بی صدا در واژه های پدر و مادر و خواهر را میتوان بوسیله این جدول خلاصه کرد .

دمی	نرم	ساده
F	B	P
(۱) KH	G	K
(۲) Th	D	T

حروف لبی
حروف حلقومی
حروف دندانی

(۱) KH مانند GH آلمانی یا X یونانی

(۲) TH مانند TH انگلیسی

هر حرف به حروف ردیف خود تبدیل میشود .

مثال :

PeDar
FaTheR
VaTeR
MaDeR
MoTheR
MuTTeR

PITAR = آوستائی

در این تبصره روابط زبان فارسی - انگلیسی و آلمانی را مورد بررسی قرار ندادیم - درباره منشاء مشترك این زبانها بحث مفصلی میتوان کرد که در اینجا فرصت آن را نداریم - رابطه بین زبان سانسکریت ، پهلوی ، اوستائی ، یونانی ، لاتین و زبانهای Neo-Latines (یعنی مشتق از زبان لاتین مانند فرانسه - ایتالیائی - اسپانیائی و غیره) در کتابهای فیلولوژی تطبیقی مورد مطالعه قرار میگیرد . در ایران این قسمت علمی پیشرفت زیادی نکرده است (بعلت کمی توجه به زبان یونانی کلاسیک و لاتین) . امیدواریم که اعضاء ارجمند فرهنگستان در آینده باین موضوع مهم توجه بیشتری مبذول فرمایند .